

СИСТЕМНИЯТ ПОДХОД КАТО ФУНДАМЕНТАЛНА ТЕХНОЛОГИЯ ЗА НОВ ПОДХОД КЪМ КОНЦЕПЦИЯТА ЗА ЗДРАВЕТО

Александрина Воденичарова, Добрин Кръшков

THE SYSTEM APPROACH AS A FUNDAMENTAL TECHNOLOGY FOR A NEW APPROACH TO THE CONCEPT OF HEALTH

Alexandrina Vodenicharova, Dobrin Krashkov

Резюме: *Като направление в методологията на научното познание и в социалната практика, системния подход е от фундаментално значение за построяване на единна Концепция и общ теоретичен модел на здравето във връзка с неговото измерване, анализ, оценка, мениджмънт и мониторинг при построяването, внедряването, функционирането и развитието на гъвкава здравна политика и здравна система, насочени към поддържане и увеличаване на продължителността на човешкия живот в здраве.*

Ключови думи: *методология, системен подход, здраве, концепция*

Summary: *As a direction in the methodology of scientific knowledge and in social practice, the system approach is fundamental for building a unified concept and general theoretical model of health in connection with its measurement, analysis, evaluation, management and monitoring in the construction, implementation, operation and development of a flexible health policy and health system aimed at maintaining and increasing the length of human life in health.*

Key words: *methodology, system approach, health, concept*

ЕФЕКТИВНАТА КОМУНИКАЦИЯ ПАЦИЕНТ –МЕДИЦИНСКА СЕСТРА КАТО ЕЛЕМЕНТ ОТ КАЧЕСТВОТО НА ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ

Мария Драгомирова

EFFECTIVE PATIENT-NURSE COMMUNICATION AS AN ELEMENT OF HIGH-QUALITY HEALTHCARE

Maria Dragomirova

Резюме: Въведение: Овладяването и прилагането на средствата на комуникацията в лечебната практика могат да въздействат благоприятно върху поведението на пациента и да подпомагат терапевтичния процес. Цел: Да се изследва ефективността на комуникационния процес пациент-медицинска сестра. Обект на изследването са 100 пациенти провели болнично лечение в периода януари – март 2022 г. Резултатите и обсъждане: От направеното изследване се установи, че са налице активни комуникации между пациентите и медицинската сестра още с постъпването им в клиниката/отделението. По време на болничния престой пациентите съобщават, че са чувствали спокойни, тъй-като са получавали достатъчна и достъпна информация свързана с предстоящи сестрински грижи- 62,0 % съобщават, че медицинските сестри са се отнасяли с разбиране, емпатия и съпричастност към тях. След комуникацията с медицинската сестра 95,0% са се почувствали по-уверени и спокойни за предстоящите манипулации. Оценяват общуването с медицинската сестра като елемент на качествена медицинска и здравна грижа (93,0%) От проведеното изследване се направиха следните Изводи: Комуникационният процес медицинска сестра-пациент е оказал положително влияние върху качеството на здравните грижи, като е подобрил психо-емоционалния комфорт на пациента.

Ключови думи: комуникация, ефективност, медицинска сестра, психо-емоционален комфорт, здравни грижи, пациент

Summary: Introduction: Mastering and applying communication tools in therapeutic practice can have a positive impact on patient behaviour and enhance the therapeutic process. Aim: To examine the effectiveness of the patient-nurse communication process. The subject of the study were 100 patients between January 2022 and March 2022. In order to avoid social desirability, the survey was conducted on the day of patient discharge. Results and discussion: The survey has demonstrated that active nurse-patient communication from the time of admission to the clinic/ward was acknowledged by patients. During the hospital stay, patients reported that they felt relaxed as they received sufficient and accessible information about upcoming nursing care (8.0%), with 62.0 % reporting that nurses treated them with understanding, empathy and compassion. Following communication with the nurse, 95.0 % of patients felt more confident and relaxed about forthcoming manipulations. They rated communication with the nurse as an element of quality medical and health care (93.0 %). The following conclusions were drawn on the basis of the survey. The nurse-patient communication process had a positive impact on the quality of healthcare, improving the psycho-emotional comfort of the patient.

Key words: communication, effectiveness, nurse, psycho-emotional comfort, healthcare, patient

МЕНИДЖМЪНТ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В БОЛНИЧНАТА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ

Боряна Борисова, Павел Денков

HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN HOSPITAL MEDICAL CARE

Boryana Borisova, Pavel Denkov

Резюме: Мениджмънта на човешките ресурси е система от дейности, чрез които се постига ефективно използване на персонала за постигане целите на организацията и същевременно се удовлетворяват потребностите и очакванията на работещите хора. В здравеопазването мениджмънтът на човешките ресурси е особено важен, тъй като човекът е в центъра на системата, той е едновременно създател и консуматор на медицински услуги. Ето защо пред управленските кадри в здравеопазването стои задачата да реализират ефективен управленски процес, с цел предоставяне на висококачествена и в същото време рентабилна медицинска помощ и грижи. Управлението на човешките ресурси на стратегическо ниво в йерархията се свежда до управление на трудовите ресурси, управление на тяхната заетост, управление на персонала.

Ключови думи: мотивация на персонала, екипен подход, професионална реализация, взаимоотношения ръководител-служители, удовлетвореност на персонала.

Summary: Human resource management is a system of activities that achieve effective use of staff to achieve the goals of the organization and at the same time meet the needs and expectations of working people. In healthcare, human resource management is especially important because the person is at the center of the system, he is both the creator and consumer of medical services. That is why the management staff in healthcare is faced with the task of implementing an effective management process in order to provide high quality and at the same time cost-effective medical care and attention. The management of human resources at the strategic level in the hierarchy is reduced to the management of human resources, management of their employment, personnel management.

Key words: staff motivation, team approach, professional realization, manager-employee relationship, staff satisfaction.

**ЗАКОНОДАТЕЛСТВО И КОНТРОЛ ПРИ УПОТРЕБАТА НА ХРАНИТЕЛНИ
ДОБАВКИ**
Симеон Славчев

LEGISLATION AND CONTROL IN THE USE OF NUTRITIONAL SUPPLEMENTS
Simeon Slavchev

Резюме: За да се гарантира позитивното въздействие на хранителните добавки и да се редуцира до минимум рискът при тяхната консумация, е необходимо законодателно регламентиране на изискванията към хранителните добавки. Поради нарастващите очаквания и изисквания към хранителните добавки в световен мащаб, ще продължи да се повишава и гарантира тяхното качество, ефектът и безопасността по всички възможни механизми. Контролът върху техните източници, суровини, технологии за добиване, транспорт, преработка, производствен цикъл, готови форми, опаковки, етикети, рекламни и маркетингови практики ще се засилва и ще става все по-прецизно регламентиран. Допълнителен принос за това ще даде мониторинга на пазара от страна на независими органи като държавни и неправителствени организации, както и на асоциациите на производители и вносители на хранителни добавки, потребителски асоциации, медицински експерти, крайни потребители.

Ключови думи: контрол върху качеството, възможни рискове, информиран избор, реклама на хранителни добавки, експертна оценка.

Summary: In order to guarantee the positive impact of food supplements and to minimize the risk of their consumption, it is necessary to regulate the requirements for food supplements. Due to the increased expectations and requirements for food supplements worldwide, we will continue to increase and guarantee their quality, effect and safety by all possible mechanisms. The control over their sources, raw materials, extraction technologies, transport, processing, production cycle, finished forms, packaging, labels, advertising and marketing practices will continue to be strengthened and will become more and more precisely regulated. Additional monitoring of this will be provided by market monitoring by independent bodies such as government and non-governmental organizations, as well as associations of manufacturers and importers of food supplements, consumer associations, medical experts, end users.

Key words: quality control, possible risks, informed choice, advertising of food supplements, expert evaluation.

**ПРИЛОЖЕНИЕ НА АЛТЕРНАТИВНИТЕ СПОСОБИ ЗА РЕШАВАНЕ НА СПОРОВЕ
В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО - ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА**

Радка Горанова-Спасова, Нели Градинарова, Радостина Щерева

**APPLICATION OF ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION METHODS IN
HEALTHCARE - GOOD PRACTICES AND CHALLENGES**

Radka Goranova-Spasova, Neli Gradinarova, Radostina Shtereva

***Резюме:** Алтернативните способности за разрешаване на спорове са съвкупност от процедури и техники, използвани за разрешаване на спорове, без да е необходимо да се ангажира съдебната система. В настоящата статия разглеждаме възможностите за приложение на тези методи в решаването на конфликти в сферата на здравеопазването като анализираме техните особености, добрите световни практики и опит, и предизвикателствата пред тяхното внедряване.*

***Ключови думи:** алтернативни способности за решаване на спорове, здравеопазване, медиация, арбитраж, преговори*

***Summary:** Alternative dispute resolution methods are a set of procedures and techniques used to resolve disputes without the need to involve the judiciary. In this article we consider the possibilities of applying these methods in resolving conflicts in the field of health care by analyzing their features, good world practices and experience, and the challenges facing their implementation.*

***Key words:** alternative dispute resolution, healthcare, mediation, arbitration, negotiation*

ЗАТЛЪСТЯВАНЕ И БОРБА С ИЗЛИШНИТЕ КИЛОГРАМИ ПРИ ЖЕНИ В ПОСТРЕПРОДУКТИВНА ВЪЗРАСТ

Ярослав Димитров

OBESITY AND THE FIGHT AGAINST EXCESS WEIGHT IN WOMEN OF POSTREPRODUCTIVE AGE

Yaroslav Dimitrov

Резюме: Пострепродуктивните години на жените могат да бъдат съпроводени с множество нежелани соматични, психологични и социални промени. Затлъстяването е често срещан феномен сред менопаузалните жени и е сред основните причина за влошено качество на живот и преждевременна смъртност в световен мащаб. Множество проучвания доказват, че калорийната рестрикция, физическата активност, специфичните диети и програми са адекватни интервенции в борбата с натрупаните излишни килограми, като комбинациите от различни методи имат синергично действие и се оказват още по-успешни. Познаването на различните индекси и величини за оценка на затлъстяването, както и възможните методи за редукция на телесното тегло са важни за всеки здравен специалист, участващ в грижата за менопаузалните жени. Поддържането на здравословна телесна маса трябва да се превърне в основен приоритет както за всички жени в пострепродуктивна възраст, така и за здравните специалисти и системи.

Ключови думи: пострепродуктивна възраст, менопауза, жени, затлъстяване, отслабване, килограми, тегло, програма

Summary: The postreproductive age can be accompanied by many unwanted somatic, psychological and social changes. Obesity is a common phenomenon among menopausal women and is a major cause of deteriorating quality of life and premature mortality worldwide. Numerous studies have shown that calorie restriction, physical activity, specific diets and programs are adequate interventions in the fight against weight gain, and combinations of different methods have a synergistic effect and are even more successful. Knowledge of the various indices and values for assessing obesity, as well as possible methods for weight reduction are important for any health professional involved in the care of menopausal women. Maintaining a healthy body weight should be a top priority for all women of postreproductive age, as well as for health professionals and systems.

Key word: postreproductive age, menopause, women, obesity, weight loss, kilograms, weight, program

ОНТОГЕНЕТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА ОРГАНИЗМА, ОБУСЛОВЕНО ОТ ЗАКОНОМЕРНИТЕ ПРОЦЕСИ НА СТАРЕЕНЕ И СМЪРТ

Емилиан Радев, Роксандра Памукова-Майкълсън

ONTOGENETIC DEVELOPMENT OF THE ORGANISM DETERMINED BY THE LAWFUL PROCESSES OF AGING AND DEATH Emilian Radev, Roxandra Pamukova - Michaelson

Резюме: Един от най-актуалните проблеми, касаещ всички живи същества на планетата, характеризира се с процесите на развитието, респективно свързан с явленията старост и смърт е дискуссионен и актуален за съвременната геронтология, възрастовата физиология, биохимията и биофизиката. Съществували са и продължават да съществуват свършено различни схващания за това, през кой период от индивидуалното развитие на организмите и в каква степен се проявяват процесите на стареенето в неговия тесен и широк аспект, разкрита ли е старостта на всички групи от живия свят, на всички нива от неговата еволюция, дали смъртта е задължителен атрибут на живота. Тези проблеми имат кардинално значение за геронтологията. Остаряването е продължителен, динамичен, биологичен процес, който съчетава комплекс от биохимични и био-физични промени. Те засягат целия организъм, настъпват дълго преди старостта и неизбежно водят до ограничаване на адаптационните възможности. Следователно, между стареенето и старостта съществуват причинно-следствени взаимодействия. Промените на обратното физиологично развитие (познати ни като инволюция) се наблюдават във всички органи и системи на организма. Най-проявените морфологични промени в резултат на остаряването настъпват през четвъртото и петото десетилетие на живота. Основните критерии обуславящи процеса на биологичното остаряване са – универсалност, ендегенност, еднопосочност и разрушителност.

Ключови думи: стареене, старост, смърт, онтогенеза, ендегенност, еднопосочност, генетични фактори

Summary: One of the most pressing issues concerning all living beings on the planet, characterized by developmental processes, respectively related to the phenomena of old age and death, is debatable and relevant to modern gerontology, age physiology, biochemistry and biophysics. There have been and continue to be completely different ideas about the period of individual development of organisms and the extent to which the processes of aging in its narrow and broad aspect, whether the age of all groups of the living world, at all levels. from its evolution, whether death is a mandatory attribute of life. These problems are of crucial importance for gerontology. Aging is a long, dynamic, biological process that combines a complex of biochemical and bio-physical changes. They affect the whole organism, occur long before old age and inevitably lead to limited adaptation capabilities. Therefore, there are causal interactions between aging and old age. Changes in reverse physiological development (known to us as involution) are observed in all organs and systems of the body. The most pronounced morphological changes as a result of aging occur in the fourth and fifth decades of life. The main criteria determining the process of biological aging are - universality, endogeneity, one-way and destructiveness.

Key words: aging, old age, death, ontogenesis, endogeneity, unidirectionality, genetic factors

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЗДРАВЕТО

Николай Николов

CURRENT CHALLENGES OF HEALTH

Nikolay Nikolov

Резюме: *Понятието здраве е интегрално понятие, което включва в себе си множество различни аспекта. Определението, дадено от СЗО през 1948 г., показва базовите му страни, а именно физическа, психическа и социална. Един от основните недостатъци на това определение е, че е нереалистично и много от хората са определени като нездрави през повечето време. Анализирани са факторите, които влияят върху здравословното състояние на хората, както и актуалните световни предизвикателства от пандемията COVID-19, които да допринесат за по-ясното и цялостното му формулиране.*

Ключови думи: *определения за здраве, интегрално понятие, световна здравна криза*

Summary: *The concept of health is an integral concept that includes many different aspects. The definition given by the WHO in 1948 shows its basic aspects, namely physical, mental and social. One of the main disadvantages of this definition is that it is unrealistic and many people are defined as unhealthy most of the time. The factors that affect the health of people, as well as the current global challenges of the COVID-19 pandemic were analyzed.*

Key words: *definition of health, integrated concept, world health crisis*

СИСТЕМАТИЧЕН АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ В СТОМАТОЛОГИЧНИ КЛИНИКИ

Весела Стоичкова

SYSTEMATIC ANALYSIS OF THE FINANCIAL PRAMETERS FOR DENTAL CLINICS

Vesela Stoichkova

Резюме: *За разлика от лечебните заведения за болнична помощ, денталните клиники се отличават с по-малоброен персонал и финансовият мениджмънт в този случай има свои особености. Статистичният анализ се предшества от превръщането на качествени показатели на работата на персонала в количествени и се извършва чрез вертикална и хоризонтална декомпенсация. Познаването на специфичните управленски инструменти е ключово за повишаване на конверсията, показателите за повторност и печалбата на лечебното заведение като цяло.*

Ключови думи: *конверсия, показатели за оценка, финансова ефективност, декомпозиция*

Summary: *The dental clinics differ from the hospitals according to the number of doctors and number of dental units in the dental clinic. The financial management of the private dental clinic has its specific features and includes statistical analysis that is based on vertical and horizontal decompensation and transformation of the qualitative parameters into quantitative ones. This knowledge is the key for increasing the conversion and the profit of the dental center and is essential for the financial efficiency in general.*

Key words: *conversion, evaluation parameters, financial efficiency, decomposition*

**РАННО СЛЕДОПЕРАТИВНО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ПАЦИЕНТИТЕ СЛЕД
АНТИРЕФЛУКСНА ХИРУРГИЯ – МЕДИЦИНСКИ И СОЦИАЛНИ АСПЕКТИ**
Георги Гърбев

**EARLY POSTOPERATIVE RECOVERY AFTER ANTIREFLUX SURGERY
– MEDICAL AND SOCIAL ASPECTS**

Georgi Gurbev

Резюме: *Проблемът за хиаталните хернии е актуален от началото на двадесети век до наши дни. В клиниката по ендоскопска и обща хирургия на Университетска Първа МБАЛ „Св. Йоан Кръстител” София се прилага протокол за ранно следоперативно възстановяване, използвайки критериите на ERAS (Enhanced Recovery After Surgery), който позволява максимално съкращение на болничния престой, снижение на следоперативните усложнения, по-добро качество на живот на пациентите и минимизиране на разходите (в оптимален размер, без това да влошава качеството на дейността). Въпреки че причините за поява на хиатална херния и гастроэзофагеален рефлукс са многобройни и многообразни, често се появява цял комплекс от едновременно или последователно действащи фактори, които трябва да бъдат щателно анализирани и взети предвид при лечението.*

Ключови думи: *хиатална херния, гастроэзофагеален рефлукс*

Summary: *The problem of hiatal hernias has been relevant since the early twentieth century. In the Clinic of Endoscopic and General Surgery of the University First Hospital Sofia we apply a protocol for early postoperative recovery, using the criteria of ERAS (Enhanced Recovery After Surgery), which allows maximum reduction of hospital stay, reduction of postoperative complications, better quality of life for patients and minimize costs (optimal) size without compromising the quality of the activity). Although the causes of hiatal hernia and gastroesophageal reflux are numerous and varied, there is often a complex of simultaneous or sequential factors that must be carefully analyzed and taken into account in treatment.*

Key words: *hiatal hernia, gastroesophageal reflux*